

בין זיכרון מפוצל לעתיד משותף

שיעור לשבוע חיבורים תשפ"ה ברשת אמית

לקחי זיכרון רצח רבין ומלחמת חרבות ברזל

הקדמה

שבוע חיבורים, המצוין ברשת אמית מדי שנה סביב יום הזיכרון לרצח רבין, הוא הזדמנות לעסוק בערכים של כלל ישראל ודמוקרטיה ובשאיפה ללכידות חברתית, דווקא סביב נקודות מחלוקת עזות. את האסון של הרצח שהתחולל לפני 29 שנים, זוכרת ומציינת כל קהילה ברשת ובחברה הישראלית על פי דרכה. לצד זיכרון זה, אנו מציעים לעסוק בלקחים משותפים לכלל חלקי החברה: חשיבות היכולת לשאת מחלוקת מתוך אמפתיה ומתוך כבוד בין חלקי החברה, וההכרח לקבל את כללי הדמוקרטיה ככלי להכרעה. השנה, נוסף האתגר של התייחסות לטראומה של הרצח תוך כדי התקופה הקשה והמתמשכת בה אנו מצויים.

בשיעור המובא כאן בחרנו לעסוק בהבדלים באופן בו זוכרים ציבורים שונים את הרצח, ואת התקופה שקדמה לו. דרך דיון בהבדלים, נלמד חלקים מהסיפור ההיסטורי של הרצח. נבין בין היתר, שמגזרים שונים בחברה הישראלית זוכרים את תקופת רצח רבין באופן שונה לחלוטין, והפער הזה הוא מהגורמים להתרחבות השסעים החברתיים בשנים האחרונות. חשוב לא פחות, נרכוש כלים להבנה כיצד הזיכרון מעצב את דימוי העתיד שלנו. בסיכום השיעור נתבונן בזיכרונות המתהווים בזמן אמת מה-7.10 ומהמלחמה הנוכחית, ונשאל את עצמנו מה נדרש שהם יתמכו ביצירת דימוי עתיד משותף ומיטיב בעבור החברה הישראלית. חשוב להדגיש שהשיעור הוא הצעה בלבד, ועל כל מורה להתאים את התוכן לעצמה ולכיתתה. אנו תקווה שהעיסוק ברצח רבין גם מתוך הפרספקטיבה של התקופה הנוכחית יסייע להתגבר בין היתר גם על "פערי הדורות", מול תלמידים שנולדו מעל עשור אחרי הרצח.

חלקים בשיעור מתבססים על מאגד של פעילויות חינוכיות לציון יום השנה לרצח רבין שהופץ ברשת אשתקד. המבקשים להרחיב מוזמנים לפנות ולקבל את החומרים המלאים.

עוד כמה מילים של הכוונה

אנו מצויים בעיצומם של ימים קשים ומורכבים. מלחמה מתמשכת על מחיריה הרבים, חטופים, עקורים. לראשונה מאז מלחמת העצמאות, ציינה מדינת ישראל לציון שנה למלחמה עצימה שטרם הסתיימה. למערכת החינוך, כאתר מרכזי של פעולות זיכרון והנצחה, חשיבות יוצאת מגדר הרגיל בתקופות כאלו. השיעור המוגש להלן נועד במידת מה "לסגור" את ציון השנה לאירועי ה-7.10, ולהפנות את המבט קדימה. רצח רבין הוא מהטראומות המכוננות של הישראליות. היריות שהרגו את רבין חשפו את עוצמת המחלוקות בינינו. התהליכים החברתיים ששיאם המחריד היה הרצח פצעו את מרקם החיים המשותפים של ציבורים מגוונים במדינתנו האחת.

הלקחים שניתן להפיק מהלקח ומהתקופה שקדמה לו רבים מספור. החובה להיאבק בכל סוג של אלימות והסתה; ההכרח לקבל את ההכרעה הדמוקרטית; הסכנה שבהיעדר שיח ציבורי מכיל ומכבד; הצורך להכיל גם את צרכיו ואמונותיו של המיעוט באופן המימוש של הכרעות לאומיות, ועוד. המקום העיקרי בו יכול להתקיים לימוד סיפור הרצח, וממילא לימוד לקחיו, הוא בתי הספר. זאת למרות שהמחלוקת סביב דרכו המדינית של רבין הופכת את הרצח לנושא שקשה לגעת בו לעומק במערכת החינוך. בימים אלו, בהם נמצאת החברה הישראלית על סף רתיחה, בהם פילוגים חריפים ומחלוקות עזות מטלטלים אותנו, ימים בהם מסתמן שהכרעות מדיניות כבדות משקל צפויות להיות מונחות על השולחן, בימים כאלו חשיבות הדיון בזיכרון רצח רבין אף מתעצמת. אם ממרחק של כמעט שלושה עשורים יוכל הזיכרון הזה להנחות אותנו במידת מה בבואנו לעצב את זיכרון אירועי ה-7.10, הרי שגם בכך יש לפחות מידה של נחמה.

1. היכרות בסיסית עם הסיפור ההיסטורי של רצח רבין.
2. הבנה כי התקופה שסביב רצח רבין נחווה באופן שונה מאוד, ונזכרת באופן שונה, על ידי ציבורים שונים.
3. דיון בקשר שבין זיכרון עבר ודימוי עתיד.
4. הכרה שעלינו לעמול על מנת שהתקופה הנוכחית לא תהפוך לזיכרון מפלג, אלא תתמוך באפשרות של עתיד משותף.

מהלך השיעור

1. **פתיחה:** השיעור הזה יעסוק בזיכרון רצח רבין. אבל זה לא יהיה שיעור זיכרון רגיל, בו נתמקד במה שהיה בעבר. ננסה לשאול את עצמנו אלו לקחים מהעבר יכולים להיות משמעותיים עבורנו היום, דווקא בתקופה קשה של מלחמה.

2. **הקריני את השקופית עם הציטוט של ריבלין** וקראי אותה עם התלמידים.
שאלי:

- למה הוא מתכוון כשהוא אומר שאירועי זיכרון מכוונים בעצם לעתיד?
- אלו דברים הוא מספר למאזינים שלו על רבין בדברי הפתיחה האלו לנאום?
האם הכרתם את הפרטים האלו? מה החשיבות של היכרות איתם?

(פעמים רבות זוכרים את רבין רק כמי שניסה להגיע להסדר שלום עם הפלסטינים. תומכי ההסדר שניסה להוביל רבין זוכרים אותו במובן זה לחיוב, ומי שהתנגדו לדרכו זוכרים לשלילה. כשמכירים את הדרך הציבורית הארוכה שעשה רבין, שרובה כאיש צבא וביטחון, אפשר להבין בצורה מלאה יותר את דמותו ואת הערכים שהובילו אותו, ובראשם ביטחון המדינה).

3. **תארי לתלמידות בקצרה** את המציאות המדינית בתקופת ממשלת רבין השנייה ואת מדיניות הממשלה. השתדלי ככל הניתן להיצמד לעובדות, או לכל הפחות להבחין באופן ברור בין עובדות ופרשנות. (ניתן להיעזר בתמצית המובאת בסוף המערך). החשוב הוא הבנה כללית, אין צורך לרדת לפרטים או להיכנס לוויכוחים בשלב זה.

4. **הציגי את שקופית האווירה הציבורית בתקופת ממשלת רבין השנייה בקרב תומכי הממשלה.**
שאלי: איזו אווירה עולה מהתמונות? למה קיוו תומכיו של רבין? מה גרם להם לתחושות האלו?

5. לאחר מכן, **הציגי את שקופית האווירה הציבורית האווירה הציבורית בקרב מתנגדי הממשלה.**
שאלי: איזו אווירה עולה מתמונות אלו? ממה חששו ולמה התנגדו מתנגדי הממשלה? מדוע?

6. **שאלי:**

- איך זה יתכן שאותה מציאות יצרה תחושות כל כך שונות? האם מתנגדי רבין לא רצו שלום? האם תומכיו לא כאבו את הפיגועים וחששו מהסיכונים שבהסכם?
- מה לדעתכם ההשפעה על החברה, כאשר חלקים שונים בה זוכרים את התקופה של רצח רבין בצורה כל כך שונה?

למורה: מטרת השאלה היא להכין את הקרקע להבנה שבלי שיח חברתי על פחדים, כאבים וחלומות לא ניתן להגיע לאחדות. החשב הוא להבהיר שאף אחד מהצדדים אינו טיפש ואינו מרושע (גם אם יש טיפשים ורשעים בכל מחנה מן הסתם). קריאת המציאות השונה נובעת, נבקש לטעון, משילוב בין פערים בתפיסת עולם, לבין היעדר של מפגש ושיח של ממש בין הקבוצות. בעוד הפערים האידיאולוגיים הם עניין נתון, את הפער חוסר ההיכרות ניתן לצמצם ובכך למזער את הפערים בהבנת המציאות ואת הרגשות הקשים הנלווים להם.

7. **הציגי לתלמידים את השקופית עם דברי הרב אבינר.** הסבירי שהרב אבינר היה (ועודו) מתנגד חריף לדרכו המדינית של רבין. דבריו מבטאים כנות רבה, וגם הכרה באחריות של הציבור מתוכו הוא מגיע למגמות קשות שקדמו לרצח. נדרש היה אומץ רב מצד הרב להגיד כך את הדברים, בתקופה שבה חשו רבין בציבור הדתי שמופנית כלפיהם האשמה קולקטיבית.

- למה מתכוון הרב אבינר כשהוא כותב שמעשיו של רבין לא היו רצויים אך כוונותיו כן?
- מדוע הוא טוען ש"כולנו אשמים"? מה הקשר בין דיבור של שנאה והרצח?
(כאשר מדברים בשנאה... נשחק הקשר אל הזולת". כשאין קשר קל לעשות דה-הומניזציה ולפעול באלומות).
- מה התהליך ממנו מזהיר הרב אבינר?

8. סכמי חלק זה:

מדיניותו של רבין היתה אהודה על כמחצית מהציבור הישראלי, בעוד החצי השני התנגד לה בתוקף. אך על המתח שיצרו הפערים האידיאולוגיים, התוסף מתח נוסף שיתכן שהיה חמור ממנו. אף אחד מהצדדים לא השכיל להבין לרגשותיו ולהאזין באמת לטענותיו של הצד השני, לתקוותיו ולפחדיו.

אך הדברים לא הסתיימו שם. החוויות השונות הפכו לדימויים של קבוצות בציבור אלו כלפי אלו. ודימויים אלו לא התפוגגו אחרי הרצח. "בוגדים" מול "פאשיסטים". "שונאי ישראל" מול "קנאים משיחיסטים". השמאל שלא איכפת לו מחיי יהודים מול הימין המוכן לסכל באלמויות הכרעות דמוקרטיות. הדימויים האלו הפכו מרכזיים במידה רבה סביב המאבק על דרכו של רבין ובעקבות הרצח. והקיום של הסטריאוטיפים האלו של ישראלים אלו כלפי אלו מקשה על היכולת לדמיין וליצור במדינה עתיד משותף ומיטיב.

9. **אמרי:** לסיום השיעור, אני רוצה שנעסוק מעט בתקופה שבתוכה אנו נמצאים.
שאלי:

- אילו חוויות יש לחברה הישראלית מהתקופה האחרונה? (**רשמי** דברים עיקריים על הלוח).
- אלו מהחוויות האלו משותפות, ואלו שייכות במובהק לקבוצה כזו או אחרת? (סמני על הלוח)

דוגמאות: התגייסות למילואים קימת מעט אצל החרדים. תחושה שהחטופים הופקרו קיימת בעיקר אצל מתנגדי הממשלה. כעס על מחאה בזמן מלחמה קיים בעיקר אצל תומכי הממשלה. עקירה מהבית קיימת בקרב תושבי הנגב והצפון. התנדבות לעומת זאת רווחה כמעט בכל מגזר).

10. **אמרי:** השנה האחרונה היתה קשה בעבור כל החברה הישראלית, ובעבור כל עם ישראל. לצד הקושי המשותף, ישנן חוויות שעוצמתן שונה מאוד בין מגזר למגזר. אם לא נדאג ללמוד, להכיר, להיפגש ולהסתקרן בנוגע לחוויות של ישראלים מחוץ למעגל המיידי שלנו – עלולות החוויות השונות האלו להפוך לזיכרונות שונים ואך מנוגדים שיגבילו את היכולת שלנו הישראלים לדמיין במשותף את העתיד שלנו, ביום שאחרי המלחמה.

11. **הציגי את השקופית עם הקטע מהנאום של רבין.**

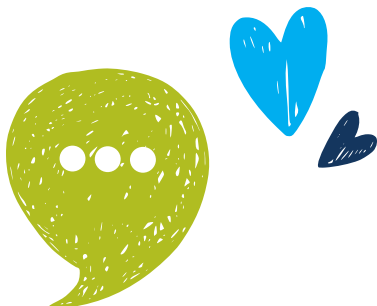
שאלי:

- למה הוא אומר שמה שמייחד את נוער זה מרד במוסכמות?
- בהתייחס לדברים ששוחחנו עליהם, מה לדעתם צריך היום לשנות?
- איך אתם יכולים כנוער להשפיע על הדברים האלו?

12. **(אם יש לכיתה עוד אוויר)** אפשר לשאול ממש ברמה המעשית מה אנחנו יכולים לעשות על מנת להכיר את החוויות של ציבורים שונים מתקופת המלחמה. אם בית הספר מקיים במהלך שבוע החיבורים מפגש עם מישהו מציבור אחר (זו כזכור ההצעה הרשתית בנושא) אפשר להזכיר את זה כחלק מעניין.

13. **סכמי את השיעור.**

הצעה לסיכום: דיברנו על כך שחשוב לזכור אירועים מן העבר, בין היתר על מנת לעצב את העתיד המשותף שלנו. אבל כשהסתכלנו על תקופת רצח רבין, גילינו שהתקופה הזו נחוותה באופן שונה מאוד בציבורים שונים. בהתאם, גם הזיכרון של אותם ציבורים מהתקופה הוא שונה. עמדנו על הסכנה שבדיבור של שגאה, והעלנו את השאלה – האם חלק מהמתחים החברתיים שאנו חווים כיום קשורים לעובדה שאנחנו זוכרים באופנים כל כך שונים את מה שהתרחש אז. לסיים, בחנו את התקופה הנוכחית. ראינו שמאוד בקלות יכולים להיווצר גם בנוגע אליה זכרונות שונים, מפוצלים. לאור מה שלמדנו עלולות להיות לכך השלכות קשות בעבור עתיד מדינת ישראל. רק חשבו כמה קשה יהיה לפעול מתוך אחדות ואהבת ישראל, אם חלק מהציבור יחשוב שחלק אחר לא רצה לנצח את הטרור, או שלחלק מאיתנו לא היה איכפת מהחטופים. עליכם כדור הצעיר מוטלת אחריות כבדה, להכיר את החוויות השונות של החברה הישראלית מהמלחמה, להיות אמפטיים ולפתח ראייה מורכבת מתוך היכרות עם אנשים, עם הפחדים והתקוות שלהם. זאת בלי לאבד את מי שאתם, את מה שאתם מאמינים בו או לוותר על החשיבות של החוויה שלכם או של סביבתכם.

למורה – ממשלת רבין השניה, תמצית:

רבין נבחר לראשות הממשלה בפעם השנייה ב-1992. מפלגת העבודה בראשותו זכתה אז ל-44 מנדטים. הוא הקים ממשלה יחד עם מפלגות מרצ (12 מנדטים) וש"ס (6 מנדטים). פרשה מן הממשלה לאחר שבג"צ הורה לרבין לפטר את יו"ר ש"ס, אריה דרעי, נגדו הוגש כתב אישום). ב-1994 חתם רבין על הסכם השלום בין מדינת ישראל וממלכת ירדן.

רבין חתר להסכם שלום גם עם הפלסטינים. לשם כך, הוא היה מוכן לוותר על שליטה ישראלית בחלק מהשטחים שכבשה ישראל במלחמת ששת הימים. נכונות זו יצרה אופטימיות גדולה בקרב תומכי הממשלה שהאמינו שהשלום בר השגה. עם זאת, היא עמדה בסתירה לכמה יסודות חשובים ביותר בתפיסת העולם של חלקים בציבור הישראלי ונתפסה על ידי רבים כמשגה ביטחוני. בנוסף, פיגועי התופת הנוראים שבוצעו באותה תקופה על ידי מחבלים פלסטינים שהתנגדו לכל הסכם עם ישראל חיזקו בקרב מתנגדיו של רבין את האמונה שהממשלה מובילה את המדינה במסלול מסוכן.

ממשלת רבין הכירה בארגון אש"ף (שעד אז היה מעורב גם בפעולות טרור נגד ישראל) כנציג העם הפלסטיני, וקיימה עם מנהיגו, יאסר ערפאת, מו"מ בכוונה להגיע להסדרים לסיום הסכסוך. עם ערפאת נחתמו הסכמי אוסלו, שעיקרם העברת רכיבי שליטה בחלק מהשטחים שכבשה ישראל ב-1967 לשליטה של מנגנוני הרשות הפלסטינית שהוקמה לשם כך. הסכמים אלו תקפים עד היום. בתקופת ממשלת רבין התרחשו 12 פיגועי תופת כנגד ישראלים על ידי ארגוני טרור פלסטינים, בעיקר החמאס, שהתנגדו להסכמי אוסלו. בפיגועים אלו נרצחו 79 בני אדם. כמו כן בוצע בתקופה זו טבח מערת המכפלה בו רצח המחבל הישראלי ברוך גולדשטיין 29 מתפללים פלסטינים, במה שהיה פיגוע הטרור ההמוני הראשון לאחר חתימת הסכמי אוסלו.

